

Els humans a la natura

La natura, els humans i la complexitat

Avui molts científics creuen que tant els problemes ecològics com els ambientals s'han d'abordar tenint en compte que els ecosistemes són **sistemes complexos**: sistemes formats per molts agents diferents connectats mitjançant un flux d'energia, i on el tot és més que la suma de les parts que els componen. A la natura li agrada construir complexitat: les galàxies, la vida, la consciència... són sistemes complexos. I no estan aïllats, sinó que es relacionen els uns amb els altres, imposant-se **restriccions i pertorbacions**.

Els éssers vius individuals, per exemple, som sistemes complexos inclosos en uns altres: els ecosistemes, formats pels organismes i per l'entorn inert on viuen. I els ecosistemes, alhora, també són dins de sistemes més grans: l'atmosfera, els oceans, la dinàmica entre l'escorça i el mantell del nostre planeta, i el sistema còsmic.

Els humans, a més, hem desenvolupat nous sistemes complexos que també s'acoblen als ecosistemes: el llenguatge, la tecnologia, l'organització social i l'economia. I tots ells estan connectats i poden pertorbar-se els uns als altres.

Un exemple: quan el senyor John Dunlop va tenir l'acudit de posar a les rodes un pneumàtic de cautxú inflat amb aire, la demanda de cautxú va créixer desorbitadament, l'extracció a partir del cautxú salvatge (una planta enfiladissa) de l'Àfrica occidental va esdevenir un negoci fabulós perquè no es pagava el treball dels nadius, es van construir els primers trens i ports en aquell territori, la població indígena del Congo belga va reduir-se a la meitat en uns pocs anys, es van extingir uns quants idiomes i cultures indígenes, el cautxú salvatge va començar a fer-se escàs, es van cremar selves, van canviar els usos del sòl i Joseph Conrad va escriure *El cor de les tenebres*. És a dir, la idea del senyor Dunlop va tenir tots aquests efectes en la tecnologia, l'economia, la política, el llenguatge, la biodiversitat, els ecosistemes de l'Àfrica occidental i la literatura.

És evident, doncs, que cada nova connexió entre sistemes és capaç de provocar canvis importants i imprevistos, i només la introducció de noves accions pot esmoreir-los gradualment. Comprendre el funcionament dels ecosistemes i les seves connexions és apassionant, i a més, ens permet regular les pertorbacions originades pels humans, que poden arribar a ser devastadores.

Per què aquesta gimcana? L'objectiu principal és millorar el coneixement que teniu sobre els boscos mediterranis i donar-vos a conèixer algunes claus de la seva història, quines pertorbacions els afecten i com s'estudien. Volem apropar-vos a la ciència que es fa a la natura mitjançant la vostra implicació en un experiment que s'està desenvolupant als boscos de la Serra de Castelltallat.

On és la serra de Castelltallat?

La comarca del Bages consta de dues zones ben definides: la conca central, plana, i la perifèria, formada per un conjunt de terres més altes que l'envolten. La serra de Castelltallat és una d'aquestes zones elevades, situada a ponent (oest) de la conca, al marge dret del riu Cardener, dins del municipi de Sant Mateu del Bages i en contacte amb el Solsonès.

Com és la serra de Castelltallat?

El relleu

És un altiplà de base calcària que ocupa uns 65 km². La màxima alçada és a la muntanya del "Tossal", amb 936 metres. El relleu és important per la vegetació bàsicament per dos motius:

- per l'altitud: com més alt, més es refreda l'aire i més plou
- per la quantitat de llum: si els vessants miren cap al sud s'anomenen "solells", perquè reben més llum del sol que els vessants que miren al nord, que s'anomenen "obagues".

La vegetació

Al vessant sud és on hi ha més solells, i en els llocs on no ha estat possible el conreu domina l'alzina carrasca. Si no fos per l'acció humana, s'hi formarien boscos importants. A les zones ocupades antigament per feixes trobem brolles* o prats secs, sovint acompanyades de pi blanc fins als 700 m, i de pinassa per sobre d'aquesta altitud o a les obagues.

El vessant nord és una zona típicament forestal, amb forts pendents, obagues i amb un clima més humit, que ha permès la instal·lació del roure. L'acció humana, però, ha fet substituir la roureda per prats de jonça o bardisses, tot i que es conserva l'estrat arbore de pinassa o de pi roig.

L'aigua

Les seves aigües nodreixen dos afluent del Cardener: al vessant nord, la riera de Coaner; al sud, la riera de Fonollosa. El riu Cardener és, alhora, afluent del Llobregat.

El clima

És un clima mediterrani de muntanya mitjana: plou poc i, al llarg de l'any, la temperatura varia molt. A Castelltallat hi plou uns 600 litres anuals, més que a la plana. Les temperatures mitjanes mensuals oscil·len des dels 4°C al gener fins els 21°C al juliol. Les mínimes i màximes absolutes van des dels -6°C fins els 38°C.

La fauna

Pel que fa als animals salvatges és remarcable la nidificació dels corbs i la presència del duc. Són molt abundants els senglars i les guineus, els conills i les perdius.

Els incendis

Els grans incendis de 1994 i 1998 són els que més van afectar Castelltallat. La seva superfície arbrada va quedar reduïda de 6.000 a 1.000 hectàrees, i la recuperació ha comportat alguns canvis importants en el paisatge forestal. Per exemple, s'han regenerat els boscos de pi blanc però s'ha estès un bosc mixt d'alzina i roure allà on abans hi dominava la pinassa. Ara on no s'ha regenerat el bosc hi domina ara el fenassar.

Els humans i les seves activitats

Gairebé totes les poblacions que trobem a Castelltallat són nuclis agrícoles de menys de 50 habitants (Camps, Saló, Sant Mateu de Bages), i també hi ha població dispersa en masies.

Actualment l'activitat socio-econòmica de la zona ha fet un tomb cap l'agroturisme. Per tal de donar suport a aquesta activitat la Diputació de Barcelona hi ha bastit un observatori astronòmic al costat de les runes de l'antic "Castell talaiat" d'on en deriva el nom actual de la serra.